

DOI:10.26104/NTTIK.2023.36.75.042

Курманкулов Ш.Ж., Боронбаева А.Э., Таштанбекова Т.Т.

МЕКТЕПТЕ «РЕПОРТЕР» ОЮНУН КОЛДОНУП ОКУТУУ УСУЛУ

Курманкулов Ш.Ж., Боронбаева А.Э., Таштанбекова Т.Т.

ОБУЧЕНИЕ С ПРИМЕНЕНИЕМ ИГРОВОГО
МЕТОДА «РЕПОРТЕР» В ШКОЛЕ

Sh. Kurmankulov, A. Boronbaeva, T. Tashtanbekova

TEACHING METHOD OF USING THE REPORTER GAME AT SCHOOL

УДК: 372.853. (575.2) (043.3)

Жаңыча окутууда мугалимдердин функциясында окутуунун максатына жетүүдө окуучулар менен биргелешип иш аракеттердин зарылдыгы керек болуп жаткандыгы белгиленген. Аны үчүн мугалимдер предметтик билимдерди берүүдө салтуу ыкмалар менен айкалыштырып, окутуунун интерактивдүү формадагы методдорун колдонуу жана аларды оюн менен аралаштыруунун негизинде ишке ашыруу актуалдуулугу баяндалган. Бул багытта иш алып барууда оюн менен окутуунун өзгөчөлүктөрүнө токтолуу зарыл экендиги айтылган. Ошондой эле оюндун мектепке чейинки жана баштапкы билим берүүдө, ал түгүл өспүрүм куракта дагы таанып-билүү окуу ишмердүүлүгүндө маанилүү орду бар экендиги аныктап көрсөтүлгөн. Бүгүнкү күнү заманбап мектептерде окуу процессин интенсификациялоо жана активдештирүү максатында оюн ишкердиги кандай кырдаалдарда колдонула баштаганын тактап көрсөткөн. Алардын бири катарында, практика жүзүндө репортёр ыкмасынын колдонуу усулу жана анын натыйжалуулугу далилденип көрсөтүлгөн.

Негизги сөздөр: активдүүлүк, таанып-билүү ишмердүүлүк, салттуу окутуу, инновация, чыгармачылык, оюн ыкмасы, репортёр, акыл-эс, билим сапаты.

В новом обучении было отмечено, что в функции учителя необходима необходимость совместных усилий с учащимися для достижения цели обучения. Для этого описывается важность использования интерактивных методов обучения в сочетании с традиционными методами и смешения их с играми. Было отмечено, что при работе в этом направлении необходимо акцентировать внимание на особенностях игры и обучения. Также было определено, что игра занимает важное место в дошкольном и начальном образовании и даже в подростковом возрасте. Сегодня для интенсификации и активизации процесса обучения в современных школах указано, в каких ситуациях применялось игровое предпринимательство. В одном из них метод использования репортёрного метода и его эффективность были доказаны на практике.

Ключевые слова: деятельность, познавательная деятельность, традиционное обучение, новаторство, творчество, игровой метод, репортёр, мышление, качество знаний.

In the new teaching, it was noted that in the function of teachers, the need for joint efforts with students is needed to achieve the goal of teaching. For this, the importance of using interactive methods of teaching in combination with traditional methods and mixing them with games is described. It was mentioned that it is necessary to focus on the features of game and teaching while working in this direction. It was also determined that the game has an important place in pre-school and primary education, and even in adolescence. Today, in order to intensify and activate the learning process in modern schools, it has been pointed out in what situations

game entrepreneurship has been used. In one of them, the method of using the reporter method and its effectiveness have been proven in practice.

Key words: activity, cognitive activity, traditional learning, innovation, creativity, game method, reporter, mind, knowledge quality.

Бүгүнкү күнү окуучулардын таанып-билүү ишмердүүлүгүн мотивациялап (ынтызар кылып) стимулдаштыруу методдорун колдонуу мугалимдердин функциясы катары улам кеңири кулачын жайып бара жаткан учуру. Бул методдордо мугалимдин гана ишмердүүлүгү чагылдырылбастан окуучулардын дагы таанып-билүү иш аракети болуусу керек экендиги белгилүү болууда. Экөөнүн тең, б.а. билим берүүчүнүн да, билим алуучунун дагы окутуунун максаттарына жетүүгө биргелешип багытталган ишмердүүлүктөрү катышуусу зарыл. Бул функцияны ишке ашыруу боюнча окутуу методдорун төмөнкүлөргө бөлүүгө боло тургандыгы аныкталган. Алар [1]:

- Окутуунун оюн методдору.
- Окутуунун активдүү (дискуссия) формадагы методдору.
- Окутуунун интерактивдүү формадагы методдору.
- Мактоо жана уяткаруу методдору.

Ошондуктан бүгүнкү мектептерде предметтик билимдерди берүүдө окутуунун интерактивдүү формадагы методдорун колдонуу жана аларды оюн менен аралаштыруунун негизинде ишке ашыруу актуалдуулугу жаралууда десек болот. Мында оюн менен окутуунун өзгөчөлүктөрүн билүү зарылчылыгы пайда болот. Оюн менен окутууну колдонууда жана ар кандай интерактивдүү формадагы методдорду колдонууда мектептердеги чыгармачыл мугалимдер сабактын ар кандай типтерин колдонууга аракет кылышууда. Ар бир типтеги сабактын өзүнчө, өзүнө тиешелүү структурасы болот, ал сабактын максаттары жана милдеттери менен толук аныкталат. Сабактын кандай гана түрү болбосун сабактагы негизги 3 дидактикалык милдети боло тургандыгын профессор И.Бекбоев белгилеген. Алар [2,6 б]:

1. Окуучуну жаңы материал менен биринчи жолу тааныштыруу.
2. Окуу материалын экинчи жолу кайталоо

менен бышыктоо.

3. Окуу материалын канчалык түшүнүп кабыл алганын текшерүү жана баалоо.

Оюн менен окутуу мындагы үчүнчү милдетти дагы белгилүү деңгээлде алмаштыруусу мүмкүн экендигин белгилесек болот. Аны үчүн оюн менен окутуунун өзгөчөлүктөрүнө учкай деңгээлде токтоло кетели.

Батыш Европада окумуштуулар мурда эле балдарды окутууда оюн менен үйрөтүү принцибин колдонууга чакырган. Алар, балдар окуу ишинде кыйналбастан ойноп жаткандай болуп эле, бардык илимдер менен таанышууга боло тургандыгын белгилешкен [3]. Оюндун теориясын алгачкы негиздөөчүлөрдүн бири немец окумуштуусу Ф.Фрёбель болгон [4]. Анын айтканы боюнча, балалык оюн бул – «жашоонун күзгүсү», «ички дүйнөнүн ачылышы» жана «ички дүйнө менен жаратылыштын ортосундагы көпүрө» - экендиги айтылат. Ал жаратылышты көп кырдуу жана бирдиктүү түрдөгү нерсе катары караган. Бала оюн ойноп жатып, физикалык жактан гана эмес духовный жактан дагы өнүгүшүн айткан.

Бала үчүн оюн – бул абдан олуттуу иш экенин белгилөөгө болот. Оюн баланын көз алдына дүйнөнү жана чыгармачылык жөндөмдүүлүктү ачып берүүчү курал десек дагы аша чаппаган болобуз. Оюнсuz баланын акыл-эсинин толук кандуу өнүгүүсү мүмкүн эмес, бала оюн аркылуу айлана чөйрөдөгү жарык дүйнөнү көрүп турат жана оюн аркылуу жандуу дүйнөнүн акы-чүкүсүнө аралашат. Оюн бул баланын билүүгө болгон тырышуу, умтулуу жана кыйналуу-кысталуу отун жандыруучу кыймылдаткыч күчү экенин көрүүгө болот. Оюн баланы үйрөтүү, өнүктүрүү, тарбиялоо иштерин жасоо жана аны алаксытып жана эс алдырып гана турбастан баланы *социалдаштыруу* функциясын дагы аткарууда чоң рол ойногону көп айтылууда.

Оюн мектепке чейинки курактагы балдардын активдүүлүгүн, өз алдынчалуулугун, демилгелүүлүгүн жаратат жана башка балдар жана чоңдор менен мамиле кылуусунун көпүрөсүн түзөт. Оюн балага коюлган милдеттен же кыстоодон пайда болбойт. Ал баланын кызыкчылыгынан, керектөөсүнөн жана каалоосунан жаралат. Балага оюндун жыйынтыгы эмес, анан жүрүү процесси кызык болот жана бош убактысын аны менен өткөрөт. Оюндун мектепке чейин гана эмес мектеп курагындагы балдарга дагы ролу абдан чоң экендигин белгилөөгө болот. Баланын көп функциясынын интенсивдүү өнүгүү мезгили 7-9 жашка чейин (баштапкы класста) болот экен, ушул куракта балага оюн абдан керектүү аргументтердин бири болушу мүмкүн. Анткени, бул куракта оюн өнүгүүнү башкаруучу иш аракетке айлантып, баланын жеке сапаттык касиеттери пайда кылып өнүктүрүшү мүмкүн экендиги аныкталып баштапкы класстагы мектеп куракта-

гы балдар үчүн дагы оюндун таасири бар экенин белгилеген [5].

Бала үчүн оюн баштапкы класста гана эмес андан кийинки чоң класстарда окуп жүргөн куракта оюн андан алыстап жоголуп кетпестиги, тескерисинче реалдуу анын иш аракетинде сүнгүп кирип, окуп үйрөнүүдө жана окуу эмгегинде уланып жашап калуусу көп айтылууда [6]. Мындан, бардык мектеп курагындагыларга деле оюн таасири чоң деп белгилеп айтсак болот.

Оюндун окутуу процессиндеги бир инструмент курал катарында карай турган болсок, анын колдонуу багыттарына көңүл буруу керек. Оюндун кеңири колдонулушу элдик педагогикада, мектепке чейинки жана мектептен сырткаркы уюмдарда орун алып келген жана бүгүн дагы белгилүү орду бар. Бүгүнкү күнү заманбап мектептерде окуу процессин интенсификациялоо жана активдештирүү максатында оюн ишкердиги ар кандай *кырдаалдарда* колдонула баштады. Алар:

- окуу материалындагы темаларды, түшүнүктөрдү жана бөлүмдөрдү өз алдынча өздөштүрүү технологиясы катары;
- кеңири окутуунун технологиясынын бир элементи катары;
- өзүнчө оюн сабагы катарында же анын бөлүктөрү (киришүү, түшүндүрүү, бышыктоо, көнүгүү, текшерүү) катарында;
- класстан тышкары иштердин технологиясы катарында.

Биз оюн менен окутууга өзгөчө маани берүүгө өтүүдөбүз [7], ал эми бул макалада оюндун үчүнчү кырдаалдагы колдонулушуна байланыштуу материалга токтолдук. Биз мурунку жарыкка берген макалабызда [8], бул ыкманы колдонуп окуучулардын өз алдынча таанып-билүүгө багыттоо иш аракетине киришүүдө мугалимдер адегенде ирети менен эмнелерди билип алуу пайдалуу экендигине кеңири токтолуу менен түшүндүрмө бергенбиз. Анда, бул ыкманын натыйжалуулугу, позитивдүү жактары, репортер болуу үчүн окуучу кандай инсандык маданий сапаттарга, жөндөмдүүлүккө ээ болуу зарылдыгы, суроолордун түрлөрү жана репортер окуучулар суроолорду кайдан алуусу жетиштүү чагылдырылган. Бул макалада биз ыкманы практикада колдонуу усулуна жана анын ишке ашуу жыйынтыгына көңүл бурдук.

Репортер ыкмасын колдонууга мисал. Репортер ыкмасынын колдонуу негизги билим берүү мектебинин класстарында жүргүзүлдү. Бул ыкманы колдонуу үчүн мугалим адегенде төмөнкү иш-чараларды аткаруу керек экендигин сунуштайбыз. Алар:

1. Репортер окуучу дайыма колдонуучу 6 дан кем эмес жасалма микрофон даярдап алуу.
2. Репортер окуучу анын берген суроосуна

жооп берген окуучуларга аны белгилеп берип туруучу фишкаларды же картон карточкаларды жетиштүү санда даярдап алуу.

3. Бул методду колдонууга карата **инструкциялык** сабак өтүү: анда бул ыкманын максаты, сабактын кайсы этабында колдонулушу, репортер окуучунун иш-аракетинин бааланышы, суроолордун формасы, жана мазмуну, суроолорду кайдан алуу жолу жана репортер окуучунун манерасы жөнүндө айтылып түшүндүрүп берүүсү зарыл маселе болот.

4. Репортер окуучунун иш-аракетин баалоочу ар бир сабакта же белгилүү убакытта **эксперттер** тобун түзүп туруу керектиги.

5. Репортёр окуучунун иш аракетин баалоочу төмөнкү критерийлер менен бардык окуучуларды тааныштыруу:

- суроонун саны;
- берилген суроонун тематикалык мааниси;
- суроонун тактыгы жана түшүнүктүүлүгү;
- репетитордун өзүн алып жүрүү ишенимдүүлүгү;
- темалык суроого жооп туура болгонго чейин жеткире билүүсү;
- берилген суроого туура жооп бергендигин баалай билиши б.а. репортёрдун өзүнүн берген суроосуна тешелүү материалды билүүсү.

Репортер ыкмасын 7-класста колдонуудагы бир учурун карап көрөлү. Жетинчи класстын физика окуу китебиндеги 26§ (87-бет) берилген: «Газдардын жана суюктуктардын басымы» - деген тема өтүлгөндөн кийин колдонулду. Кийинки сабакта алар үй тапшырмасын суроого карата сабакта даярданып келүү үчүн 4 окуучу репортер дайындалган. Мугалим аларга мындай эскерме берет: «*Бир-бирин менен байланышып китептеги суроолорду тең бөлүшүп алгыла. Бирин берген суроону экинчи кайтабагандай болгула.*» Кокус бирөөсү келе албай же ооруп калчу болсо деген кооптонуунун негизинде үч окуучу негизги бирөөсү кошумча болду. Эксперимент Ноокат районунун Кеңеш орто мектебинин 7А-классында жүргүзүлдү. Сабакка 33 окуучу катышты. Сабактын уюштуруу этабында мугалим 2 окуучуну өзүнө кошуп эксперт экендигин билдирди жана бүгүнкү репортерлордун кимдер экендигин жалпы бардыгына угузуп айтты. Андан кийин өтүлгөн теманынын үй тапшырмасын суроо этабында мугалим репортерлорду ишке киришүүгө чакырды. Төрт репортер окуучу даярданып келишкен. Мугалим репортерлорду иреттешип суроо берүүнү тапшырды. Биринчи репортер бирөөгө суроо берип анын жообун укканча экинчи жана үчүнчү репортер башка окуучунун жанына барып бере турган суроосу тууралуу кыска маалымат берерин айтып аны жооп берүүгө даярдап турушту.

1-репортер окуучунун суроолору төмөнкүдөй болду:

- Заттар эмнелерден турат?
- Молекула атомдон турабы же атом молекуладан турабы?

- Эмне үчүн окуу китебиндеги 75А-сүрөттөгү шар тоголок формада эмес, ал эми 75Б-сүрөттөгү ошол эле шар тоголок формада болгон?

- Эгер, окуу китебинин 75А-сүрөттөгү шардын ичинде суу болгон болсо, ал экинчи 75Б-сүрөттөгү шар тоголок болот беле же жокпу?

- Газдын басымы менен көлөмүнүн ортосунда кандай байланыш бар? (*Температура менен масса өзгөрбөгөн учурда - деп мугалим түзөтүү киргизди*)

2-репортер окуучунун суроолору:

- Заттардын канча абалы бар?

- Суюктук туруктуу формага ээ болобу же катуу зат туруктуу формага ээ болобу?

- Газдын басымы менен көлөмүнүн байланышы түз пропорциалашпы же тескери пропорциалашпы?

- Суюктуктар менен газдардын кандай окшоштуктары бар?

- Газдын басымы температурадан кандай көз каранды?

3-репортер окуучунун суроолору:

- Газдын басымы кантип пайда болот?

- Суюктуктарга кайсы заттар кирет?

- Сен атаган суюктуктардын кайсынысынын тыгыздыгы чоң деп ойлойсуң?

- Газдын тыгыздыгы менен басымынын ортосунда байланыш барбы? Ал кандай болот?

- Газдын басымы менен көлөмүнүн ортосундагы байланышты кайсы окумуштуулар аныкташкан?

4-репортер окуучунун суроолору:

- Молекула деген эмне?

- Кандай зат туруктуу формага жана көлөмгө ээ болот?

- Туруктуу көлөмгө ээ бирок туруктуу формага ээ эмес заттар кандай абалда болушат?

- Эмне үчүн газдар туруктуу көлөмгө ээ эмес?

Бул ыкманын колдонуунун натыйжалык жыйынтыгын кароодо 7А-класстан башка ошол эле мектептин башка класстарындагы өтүлгөн сабактардын жыйынтыктары дагы кошулду. Окуучулардын салттуу окутуудагы жана сунушталган ыкманы колдонуудагы үй тапшырмасын текшерүүдөгү активдүүлүгү сабакка катышкан окуучулардын сабакта суралган окуучулардын санына болгон катышы менен аныкталды. Бул учурда төмөнкүдөй коэффициент киргизилди: Сабакка жөн эле катышкан окуучуга (x) – 1 упай, сабакта суралып билбей калган окуучуга (y) – 2 упай, сабакта суралып “3” алган окуучуга (z) – 3 упай, сабакта суралып “4” алган окуучуга (k) – 4 упай жана сабакка суралып “5” алган окуучуга(i) – 5 упай берилди. Сабакта суралгандардын жалпы сабакка катышкандардын санына болгон катышы активдүлүктү көрсөтсө, сапаттык көрсөткүч сабакта суралгандарын ичинен “4” жана “5” алгандардын проценттик катышы менен аныкталды.

Салттуу жана активдүү түрдө өтүлгөн сабактын жыйынтыгы №1 жана №2 таблицада берилди.

1-таблица

Салттуу сабакта үй тапшырмасын текшерүү көрсөткүчү.

Класс	Сабакта катышканы	Сабакта суралганы	Алган баалары				Активдүүлүк / сапаты, %
			"2"	"3"	"4"	"5"	
7А	33	8	1	4	2	1	24,2 / 37,5
8А	25	7	-	3	2	2	28,0 / 57,0
9Б	28	7	1	3	2	1	25,0 / 42,8
Жалпы:	86	22	2	10	6	4	25,5 / 45,4

Окуучулардын активдүүлүк коэффициенти төмөнкү формула менен аныкталды. Активдүүлүктү аныктоодо критерийдин саны 5 болду. Эксперименттин толук активдүүлүк коэффициенти аныктоодо критерийдин баарысын эсепке алууда аны колдондук. Таблицадагы маанилерин ордуна койгондо салттуу окутуудагы окуучулардын толук активдүүлүк коэффициенти төмөнкүгө барабар болду.

$$K_{\text{акт, чейин}} = (1x + 2y + 3z + 4k + 5i) / 5n = (64 + 4 + 30 + 24 + 20) / 86 = 142 / 430 = 0,33$$

2-таблица

Репортер ыкмасын колдонуп үй тапшырмасын текшерүү көрсөткүчү.

Класс	Сабакта катышканы	Сабакта суралганы	Алган баалары				Активдүүлүк / сапаты, %
			"2"	"3"	"4"	"5"	
7А	33	16	-	8	6	2	48,4 / 50,0
8А	25	12	-	5	5	2	48,0 / 58,3
9Б	28	15	-	6	6	3	53,5 / 60,0
Жалпы:	86	43	-	19	17	7	50,0 / 55,4

Ал эми репортер ыкмасын колдонуп окуучулардын үй тапшырмасын аткаруусун текшерүүдө окуучулардын суроого жооп берүүгө катышуу активдүүлүгү төмөнкүгө барабар болду.

$$K_{\text{акт, кийин}} = (1x + 2y + 3z + 4k + 5i) / 5n = (43 + 0 + 57 + 68 + 35) / 430 = 203 / 430 = 0,47$$

Сунушталган ыкманы колдонууда окуучулардын сабакка катышуу активдүүлүгүнүн өсүү коэффициенти $K_{\text{өсүү}} = K_{\text{акт, кийин}} / K_{\text{акт, чейин}} = 1,42$ барабар болду. Бул көрсөткүч сунушталган ыкманы колдонуу натыйжалуулугун айгинелейт десек болот.

Адабияттар:

1. Бекбоев И. Сабак жана аны окутуунун методдору. Мектеп мугалимдери, ЖОЖдордун окутуучулары, аспиранттар жана изденүүчүлөр үчүн [Текст]. / И. Бекбоев. - Б.: Улуу Тоолор, 2020. - 108б.
2. Бекбоев И. Окутуу процессинин илимий негиздери. Мектеп мугалимдери, ЖОЖдордун окутуучулары, аспиранттар жана изденүүчүлөр үчүн [Текст]. / И. Бекбоев. - Б.: Улуу Тоолор, 2020. - 120 б.
3. Джуринский А. П. История зарубежной педагогики; Его же. История педагогики: учеб, пособие для студ. Педвузов [Текст] / А.П. Джуринский. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. - 189с.
4. Бурин, М.С. Инновации и новизна в педагогике. [Текст] / М.С. Бурин // Советская педагогика, 1989. - №12. - С. 36-40.
5. Аникеева, Н.П. Воспитание игрой: кн. для учителя [Текст]. / Н.П. Аникеева - М.: Просвещение, 1987. - 144с.
6. Гурин В.Е. Основы умственного воспитания младших школьников в процессе изучения музыки: восприятие, мышление, развитие [Текст]. / В.Е. Гурин, О.Ю. Солопанова. - Краснодар, 2001. - 123 с.
7. Курманкулов Ш.Ж. «Чабал» окуучулардын проблемасын чечүүгө карата «Репетитор» оюн ыкмасын колдонуу зарылдыгы [Текст]. / Ш.Ж. Курманкулов, Т.Т. Таштанбекова, Н.Ш. Назарбаева // Наука и новые технологии и инновации Кыргызстана. - № 3. - 2022. - С. 213-217
8. Курманкулов Ш.Ж. «Репортер» оюнун колдонуп окуучуларды өз алдынча билим алууга багыттоо мүмкүнчүлүгү [Текст]. / Ш.Ж. Курманкулов, Т.Т. Таштанбекова, З. Р. Конокбаева. // Наука и новые технологии и инновации Кыргызстана. - № 9 - 2022. - С. 198-203.